

i na ikoni Sv. Kirila i Metodija na mestu sekundarnog poluglasnika **оганъ pored ognâ** (С п о м е н и ц а, str. 398 i 407); međutim ovo stanje pak značilo bi da je upravo tu bio poluglasnik, jačeg ili slabijeg stepena vokalizovanosti. Primeri iz drugih skopskih zapisa sredine devetnaestoga stoleća, koje navodi g. Dr. J. Hadži-Vasiljević su crkvenoslovenskog tipa, ali **во лето** treba tumačiti kao dijalekatsku pojavu samog ikonopisca, Debarca, a ne kao uticaj ruskog crkvenoslovenskog vida.

Osim ovoga treba istaći da u ovom zapisu reči **kazandži, kantardži** još nemaju nastavak **ja**. Kako je u vreme javljanja ovoga zapisa došlo do izražaja previranje stanovništva u okolini Skoplja, to nalazimo i ovde umesto starih tipova prezimena opisnu oznaku porodične pripadnosti — **hadži Janačiov sin**, iz kakvog se tipa mogao mehanizirati samo prisvojni pridev, služeći kao oznaka porekla, — dok su starija naselja čuvala prezimena na **ić** ili **ski** (upor. pomenuti članak o Veleškom parohijalniku). Zanimljivo je da ime **Jorgaćija** ima isti vid kao i lična imena toga tipa u Leskovcu — y nom. s. **Blagoja, Milivoja, Spasoja**. Interesantno je da su imena **Jorgaći, Janači** dobila nastavak **ja** — **Jorgaćija, Janačija** — pre no reči turskoga porekla **kazandži, kantardži**. Druga imena izgledaju neobično, ali su i danas poznata u Skoplju: ime **Dimiš** očuvano je u prezimenu stare porodice **Dimiškovića**, ma da su običnije varijante na galeno **Dime — Dimče — Dimko**. Ime galeno **Coca** odgovara imenu **Stojan**, i tu imamo grupu **st** kao e (**ččklo** i sl.).

U zaključku treba istaći nekoliko činjenica. Ovaj diskos nesumnjivo je prvobitno upotrebljavan u grčko-katoličkoj, a eventualno u rimo-katoličkoj crkvi, i to pri vojsci, jer formula prvog zapisa nije na latinskom no na nemačkom jeziku, a predmet ima oblik patene, kakva se stavlja iznad kaleža i služi za pričešćivanje vernih. O ovome bio je ljubazan da mi saopšti svoje mišljenje prečasni g. Mate Hailo, katolički viši vojni sveštenik u Skoplju: »Veličina pokazuje da se ova patena rabila za pričešćivanje velikog broja vernika u jednom danu. Veličina, kao i njemački natpis upućuju na to da je ova patena služila za pričešćivanje vojnika. Ja sam sâm imao prigode da imam u ruci ovakve patene,

koje su rabili vojni sveštenici starih vojničkih formacija, i bile su kao pokrov na pixidama, posudama za držanje posvećenih čestica, za pričest vojnika«. Oko zapisa **Der in Frida gewart** g. Hailo pretpostavlja prvi deo zapisa koji bi bio »zaziv Gospodu, Gospodaru vojaka (**Deus exercituum**) ili Gospodaru neba (**Reichs des Himmels** ili **Gottes-Reichs**) »koji da čuva u miru«.

Ovaj predmet mogao je kupljen biti u Sarajevu ili i u Beču, jer su trgovačke veze između Skoplja i tih gradova bile u znatnoj meri razvijene; ali možda je još verovatnije da je negde zaostao iza austrijskih vojnih pohoda, — svakako posle rata 1737—1739, pa nekim trgovačkim karavanom donet u Skoplje, možda iz Niša ili iz Prištine, dokle su bile doprle austriske vojske.

Nova namena ovoga tása dokazuje takođe da je on bio osvećen, da je to već bila ranije crkvena stvar. Kao što su na hramištima starijih religija podizane bogomolje drugih religija, tako je i ovaj predmet uzet da bude prilagođen upotrebi u pravoslavnoj crkvi. Stoga je pokušano, pa se u velikoj meri i uspelo, da se ukloni raniji zapis, a da se ureže slovenski zapis i dodadu čaure za svećice. — Sam darodavac bio je vrlo ugledan građanin, i to se vidi po esnafskom tetferu iz osamnaestoga stoleća. Porodica darodavca Hadži-Jorgaćija Hadži-Janačijevog sina živi i danas u Skoplju. Sin Hadži-Jorgaćijev nosio je dedino ime — Janačije, i on je živeo do pre nekoliko godina. Njegovi potomci poznati su po nadimku Kusábula; u Skoplju, u ulici Alekse Šantića, stanuje unuka Janačijeva sa devetero dece. Oni su u srodstvu sa zlatarem g. Jeftimom Ančićem, a iz te porodice je i g-đa Cena, udova Jovana Dovezenskog, srpskog učitelja i četničkog vojvode.¹⁾

Najzad glavni slovenski zapis i dodata mala zabeleška služe nam i za potvrdu o strogoj podeli poslova kod starih esnafa. I danas **kazandžije** izrađuju predmete od bakra, **tekenedžije** (limari) — od lima, »pleha«, a **kantardžije** (tur. **dukmedži**) — od tuča i olova, oni su livničari; tako i tada — zapis na bakarnoj posudi urezao je Dimiš kazandžija, a čaure za svećice zavarao kantardžija Coca, pa su obadvojica to i potvrdili svojim zapisima.

Dr. Milivoj Pavlović

¹⁾ Za ove podatke zahvaljujem g. Blagoju Popoviću, advokatu.

STEČAJEVI U BOSNI (1867.—1877.)

Zakon za kopnenu trgovinu za tursko carstvo izdan je 18. ramazana 1276 (9. IV. 1860)¹,

¹ Tidžaret berije kanunamesi ve zejleri (Zakon za kopnenu trgovinu i dodaci). Destur I str. 374—466.

a sastavljen je po uzoru na Code Napoleon. Do 1878 važio je ovaj zakon i za Bosnu i Hercegovinu. Tri tjedna kasnije t. j. 9. ševala 1276 (30. IV. 1860) dodan je ovom zakonu dodatak (zeil), koji govori o ustrojstvu i djelovanju trgovačkih sudova.² Uz pret-

sjednika ovih sudova bila su po dva stalna i po četiri na godinu birana člana i po koji pisar. U djelokrug trgovačkih sudova spadali su i stečajevi, koje je sud bio dužan oglašiti u službenim novinama. Prvi ovakav sud ustrojen je u Bosni 1861 i to u Sarajevu, onda 1863 u Mostaru, a nešto kasnije u Banjoj Luci i Travniku. Djelovanje tih sudova obustavljeno je odmah iza okupacije Bosne, a što je bilo s njihovim arhivima nije mi zasad poznato. U Bosni se ovi sudovi zvali turskim imenom »Tidžaret-medžlis«, što znači trgovačko vijeće.

Bosanski vilajet (pokrajina) imao je svoj službeni list tek od 1866 koji je izlazio u Sarajevu kao tjednik pod imenom »Bosna«. Prvi broj tog lista izašao je 29 svibnja 1866, a zadnji 28 ožujka 1878. U svemu je izišlo 616 brojeva. Ovaj je list danas prava rijetkost. Kompletne »Bosne« uopće nema. Poznata su mi u svemu dva nepotpuna primjerka; jedan je svojina Gazi Husrevbegove biblioteke u Sarajevu, a dobila ga je od pokojnog Muhamed Enveri ef. Kadića (isp. o njemu u »Narodnoj Starini« X 273), a drugi ima »Prosvjetina« biblioteka u Sarajevu. U prvom primjerku nedostaje 68 brojeva, dok je drugi još nepotpuniji, ali u njemu su 24 broja kojih u prvom primjerku nema. Tako u oba primjerka nema 44 broja.

Listajući »Bosnu« učinilo mi se, da za povijest bosanske trgovine ne će biti na odmet iznijeti popis tvrtki, za koje je u »Bosni« oglašeno da su bankrotirale.

S prvim se slučajem stečaja susrećemo u 62 broju ovog lista od 5. XII. 1867. a sa zadnjim u 600 broju od 6. XII 1877. Ne znam, da li je baš prvi stečaj onaj u 62 broju, jer 17 ranijih brojeva nisam uopće pregledao pošto ih u oba spomenuta primjerka nema. Isto tako u oba primjerka zajedno nema od 62—600 broja 27 brojeva i tako ne znam da li je i u njima oglašen koji stečaj. Ne znam također ni da li je koji slučaj stečaja bio u Hercegovini 1876, dok je ona bila odijeljena od Bosne i činila zasebnu provinciju, a imala je svoj službeni list »Neretvu«. I to je bio tjednik, a izlazio je u Mostaru od 2 ožujka 1876 (6 safera 1293) do 10 prosinca iste godine, kad je Hercegovina ponovno združena s Bosnom u jednu administrativnu cjelinu. Od »Neretve« su mi poznata cigla dva broja.

U brojevima 62—600, što su izišli za vrijeme od 10 godina i 4 mjeseca, oglašeno je 70 stečajeva. Od tvrtki što su pale pod stečaj, jedna je imala sjedište u Beču, a 69 njih u 27 mjesta onovremene Bosne, kojoj je pripadao

i Novopazarski sandžak. U tom vremenu pale su pod stečaj 24 tvrtke u Sarajevu, 10 u Banjoj Luci, po tri u Bihaću, Bijeljini, Prijedoru, Tešnju i Travniku, a po jedna u Bijelom Polju, Brčkom, Bugojnu, Fojnici, Gradačcu, Košutici, Kreševu, Krupi, Maglaju, Mostaru, Novom Pazaru, Odžaku, Sjenici, Sutjeski, Šamcu, Tuzli, Uzakovićima, Višegradu, Zenici i Zvorniku.

Zanimljivo je pogledati u kojim su godinama bili ti stečajevi. Uzećemo godine 1868 do 1877, jer je u 1867 oglašen svega jedan stečaj i to nad tvrtkom Atanasija Radovića, koja je imala sjedište u Beču, a oglašen je u »Bosni« zbog vjerovnika u ovim krajevima.

Broj stečajeva bio je

godine 1868	4
1869	4
1870	1
1871	2
1872	7
1873	3
1874	13
1875	18
1876	11
1877	6

Od 69 slučajeva desili su se 42, dakle više nego polovina, u godinama 1874—1876, a na ovo je svakako imao utjecaja ustanak u Turskoj Hrvatskoj (Bosanskoj Krajini). Među ovim tvrtkama bilo je 7 javnih trgovačkih društava i to 6 sa dva, a jedno sa tri druga. Za dvojicu vlasnika kaže se, da su pobjegli u Srbiju, a za drugu dvojicu da su prešli u Austriju, dok se za jednog nije znalo kuda je otišao. Među vlasnicima tvrtki bilo je po konfesiji 39 pravoslavnih, 16 Jevreja, 9 muslimana i 6 rimokatolika.

Ovdje navodim jedan potpun oglaš stečaja, da se vidi, kako se oglašavalo, jer je u popisu navedeno samo ime i sjedište tvrtke i u zagradi broj i datum »Bosne«.

»Trgovački medžlis u Sarajevu daje na znanje, da je Atanasije Radović, turski podanik, koji u Beču trgovinom radi, bankrotirao. Njegov dug naplaćivaće se ili guremom ili sredstvom naravnjanja. Ko bi dakle od rečenoga imao što naplaćivati, a nalazi se u Sarajevu, ima se prijaviti od danas do 15 dana ovdašnjem medžlisu trgovačkom, a kreditori pak, koji se nalaze u nutrašnjosti ovoga vilajeta, neka se prijave do jedan mjesec dana. Ko ne dođe do određenoga roka da se prijavi, neće imati pravo tražiti da mu se dug plati«.

U spomenutom razdoblju pale su pod stečaj slijedeće tvrtke:

1867 Atanasije Radović, turski podanik, trgovac u Beču (broj 62 od 5. VIII 1867);

1868 Isak Musafija, Isak Lizić i Jakob Altarac trgovci u Sarajevu (102 od 25. V 1868);

David Kajon, trgovac u Sarajevu (104 od 8. VI 1868);

² O trgovini u Hercegovini isp. u »Narodnoj Starini«: H. Kreševljaković, Iz bosanske trgovine XIX. stoljeća (N. S. I, 162); dr. V. Popović, Trgovina Budimlića u prvom polovini XIX. stoljeća (N. S. VI, 59.).

Marko Vasiljević, trgovac u Sarajevu, pobjegao u Srbiju, pao pod stečaj i određeno je da mu se proda roba što je pohranjena kod Mitrovića (108 od 6. VII 1868);

Niko Kraljević, trgovac u Sarajevu, turski podanik, vodio trgovinu sa Austrijom (108 od 14. IX 1868);

1869 Salamon Rafo Levi Momulović, trgovac u Sarajevu (136 od 18. I 1869);

Baruh iz Sarajeva, trgovac u Bijeljini (155 od 31. V 1869);

Jakov Vuković, trgovac u Mostaru (166 od 16. VIII 1869). — Utvrdilo se, da je to namjerno učinio i stavljen je pod kaštigu, koja je propisana za krađu (179 od 15. IX 1869);

Haim Ozmo, trgovac u Zenici (170 od 13. IX 1869) i (224 od 4. X 1870);

1870 Hadži Ibrahimaga, trgovac u Sarajevu i bivši tahmišćija (198 od 5. IV 1870);

1871 Simo Simić, trgovac u Banjoj Luci, rodom iz Sarajeva (247 od 14. III 1871);

Hadži Bećir Rešić, trgovac u Prijedoru (280 od 31. X 1871);

1872 Nikola Kojović sa Glasinca, trgovac u Sarajevu na Varoši (292 od 22. I 1872);

Jovan Kostić, trgovac u Tešnju, prezadužen, pobjegao u Srbiju (301 od 2. IV 1872);

Daniel Kabiljo, trgovac u Sarajevu u Čurčiluku (302 od 9. IV 1872);

Jefto Adalović iz Hercegovine, trgovac u Banjoj Luci (316 od 16. VII 1872);

Gjorgje Petrović otvorio trgovinu u Travniku prije dvije godine, propio se i bankrotirao (319 od 9. VIII 1872);

Jevrej Majer iz Sarajeva, trgovao 12 godina u Banjoj Luci i pao pod stečaj (320 od 13. VIII 1872);

Mustafaga Nezirhodžić, trgovac u Sarajevu (329 od 15. X 1872);

1873 Tošo Petrović, trgovac u Prijedoru (378 od 22. IX 1873);

Jovo Ašković, trgovac u Bijeljini, pao pod stečaj; dugovao je trgovcu Kabilji u Trstu preko 1400 dukata. Komisijski je ustanovljeno da je Jovino dugovanje iznosila 140.901 groš, a po odbitku aktive iznosio je dug 45.339 groša (381 od 13. X 1873);

Savo Pišteljić iz Trebinja, trgovac u Banjoj Luci (382 od 20. X 1873);

1874 Hasanbeg Karahić u Gradačcu (395 od 19. I 1874);

Đordije Tošić, trgovac u Sarajevu (401 od 2. III 1874);

Stjepan Omakić, Fojnica (404 od 23. III 1874);

Isak i brat Sumbul, trgovci u Travniku (411 od 11. V 1874);

Avram Papo iz Sarajeva, otvorio prije tri godine trgovinu u Višegradu i sada bankrotirao (414 od 8. VI 1874);

Bojadžija Ante i brat Rade iz Bijelog Polja (418 od 29. VI 1874);

Mitar Jonićević, trgovac u Tuzli (422 od 27. III 1874);

Sado Konforti, trgovac u Novom Pazaru (423 od 3. VIII 1874);

Ante Matković, trgovac u Travniku, umro i ostavio neplaćenih dugova i za podmirenje ovih otvoren je konkurs (424 od 10. VIII 1874);

Mehmed Kolanija, rodom iz Šumle, trgovac u Tešnju (428 od 7. IX 1874);

Majir Sason, trgovac u Bijeljini (428 od 7. IX 1874);

Hodža Muharem Delić, trgovac u Bihacu (430 od 21. IX 1874);

Binam Kabiljo, trgovac u Sarajevu (440 od 30. XI 1874);

1875 Jovo Malkić, trgovac u Krupi (451 od 15. II 1875);

Ilija Vuleta, trgovac u Banjoj Luci (462 od 3. V 1875);

Pero Radić, trgovac u Bihacu, nekud pobjegao i otvoren je stečaj (462 od 3. V 1875);

Salih Borozan iz sela Košutice u rogatičkom kadiluku (kotaru) (466 od 31. V 1875);

Jovan Ilić, trgovac u Sarajevu (469 od 21. VI 1875);

Mento Jorgandžija u Sjenici (471 od 5. VII 1875);

Đoko Ilić, trgovac u Sarajevu (471 od 5. VII 1875);

Jevrej Sakućo, trgovac u Maglaju, bankrotirao i pobjegao u Austriju, a turski je podanik (471 od 5. VII 1875);

Ljubo Stefanović, trgovac u Banjoj Luci (475 od 2. XIII 1875);

Mitar Babić, trgovac u Banjoj Luci (475 od 2. VIII 1875);

Tomo Radulović, trgovac u Banjoj Luci (478 od 23. VIII 1875);

Jovan Petković saraf (mjenjač) u Sarajevu (479 od 30. VIII 1875);

Pero Petković, trgovac u Brčkom (481 od 13. IX 1875);

Stevo Terzić, trgovac u Bihacu (487 od 25. X 1875);

Ilija Sočivica, trgovac u Prijedoru (490 od 15. XI 1875);

Đordija Sjeranović ili Filipović, trgovac u Sarajevu (492 od 29. XI 1875);

Tomo Milošević, trgovac u Banjoj Luci (495 od 20. XII 1875);

Antonači Jeftanović, trgovac u Sarajevu (496 od 27. XII 1875);

1876 Niko Spajo, trgovac u Kreševu (500 od 24. I 1876);

Stanko Sekulić iz Sarajeva, trgovac u Gornjoj Aziziji (Bos. Šamac) i brat mu Milan čurkćija, pobjegli u Austriju i izjavili bankrot (501 od 31. I 1876);

Mitar Ponjavić, trgovac u Bugojnu, izjavio bankrotstvo i pobjegao (503 od 14. II 1876);

Đoko Petrović, trgovac u Zvorniku (511 od 10. IV 1876);

Sulejman Riković iz Sarajeva, trgovac u Sutjeski (512 od 17. IV 1876);

Jako Papo i Solomun Isak Avram Salom, trgovci u Sarajevu (512 od 17. IV 1876);

Jovan Naum Manastirlija, bakal u Sarajevu (519 od 5. VI 1876);

Petar Svetlica, trgovac u Tešnju (524 od 10. VII 1876);

Solomun Merkado Levi, trgovac u Sarajevu (525 od 17. VII 1876);

Isak Levi, trgovac u Sarajevu (534 od 18. IX 1876);

Mehmed Kurtić i Abdija Kadžalić, trgovci u Sarajevu (542 od 13. XI 1876);

1877 Risto Pinjaković i brat mu Jovan iz sela Uzakovića (kotar Rogatica) (555 od 11. II 1877);

Sava Baslač, trgovac u Banjoj Luci, umro pod bankrotstvom (558 od 4. III 1877);

Sava Pupiće, trgovac u Sarajevu (566 od 29. IV 1877);

Jovo Popović, trgovac u Sarajevu, umro pod bankrotstvom prije 7—8 godina i njegova masa je tek sada povjerena članu trgovačkog suda Mehmedagi Emširiću, a za zastupnike iste mase imenovani su Alijaga Kule i Đorđije Filipović. Pozivlju se vjerovnici da se jave sudu u roku od 61 dan (579 od 19. VII 1877);

Simo Dunderović, trgovac u Sarajevu (579 od 19. VII 1877). Trgovački sud javlja 30 rujna 1877 da se Dunderović naravno sa svojim kreditorima (590 od 3. X 1877);

Anto Baškarad iz Travnik, trgovac u Odžaku (600 od 6. XII 1877).

Hamdija Kreševljaković

KRPLJE*

Kod nas tek počinju prava etnološka proučavanja naše narodne kulture. Naročito je bila zanemarena materijalna kultura. Koliko je i danas teško baviti se tim poslom, odličan je primer i ova rasprava gce Košak: iako imamo već skupljenu obilatu etnološku građu u zbornicima naših akademija, ipak je to još uvek malo da bi se moglo pristupiti sistematskom izučavanju te građe i izvodenju zaključaka bez bojazni da docnije prikupljena građa neće doneti bar velikih iznenađenja. U pogledu krpalja, koje su jedan od veoma zanimljivih proizvoda narodne kulture, gca Košak bila je za materijal iz jugoslovenske etničke oblasti upućena uglavnom na anketno pribiranje, jer u objavljenoj etnološkoj građi o tome ima veoma malo podataka: može se reći da dosadašnji ispitivači nisu uopšte obraćali pažnje na stvari kao što su krplje, klizevi (skije) i sl.

Kad se imaju u vidu te činjenice, onda se raspravi gđjice Košak ne može gotovo ništa ozbiljno zameriti; naprotiv, ta rasprava zaslužuje da bude pohvaljena i istaknuta kao obrazac. Na prvom mestu, spisateljka je postigla velik uspeh tim što je skupila obilat, potpuno nov, materijal, i što je proučavanja stavila na uporednu osnovu, upotrebivši materijal takoreći iz svih krajeva gde su u upotrebi krplje, koji se naročito nalazi u finskoj, skandinavskoj i engleskoj etnološkoj literaturi.

Kako sam se i sâm već od dužeg vremena interesovao krpļama, skupio sam o tom dosta podataka, koje ću izneti na ovom mestu da upotpunim i unekoliko popravim izlaganja gđjice Košak, čime ne mislim niukoliko da umanjujem vrednost njenog rada koji

* Povodom rasprave Vere Košak: Krpļe, hodaljke za snijeg (Etnološka biblioteka, sv. 21. str. 32, Zagreb 1934).

će, nadam se, posle ovoga čak moći da bude pravilnije ocenjen.

U svojoj raspravi gđjica Košak daje najpre definiciju i klasifikaciju sprava za hodanje po snegu (s. 3), koje deli u dve grupe: krpļje i ski. Zatim dolazi glavna karakteristika krpļja (s. 3—4), čija je glavna svrha da većom površinom nego što je ima stopa spreče propadanje noge u sneg, a upotrebljavaju se poglavito u lovu. Tu su izloženi i principi za klasificiranje tipova krpļja. Odeljak »krpļje jugoistočne Evrope« (s. 4—15) je najveći i u njemu je težište ove rasprave. Tu su opisani mnogi tipovi krpļja, ali samo iz južnoslovenskih zemalja, pa je utvrđeno i njihovo geografsko rasprostranjenje, koliko je to bilo moguće na osnovi dosadašnjeg poznavanja materijala. Moje napomene i dopune odnose se samo na ovaj odeljak. U odeljku »krpļje slovenskih i ostalih naroda Evrope« (s. 15—19) konstatuje se upotreba krpļi kod Poljaka i Bjelorusa (odakle pisac izvodi umestan zaključak da su krpļje bile u upotrebi kod Slovena pre raspada praslovenske zajednice), zatim kod skandinavskih naroda, Finaca, Leta i Litavaca, Estonaca, zatim u Južnoj Nemačkoj i Tirolu, u istočnim stranama negdašnje Ugarske (dakle kod Rumuna), pa u severnoj Španiji, specijalno u Baska; najzad, krpļje se upotrebljavaju i u susedstvu Evrope, na Kavkazu. Odeljak »azijske i američke krpļje« (s. 19—25) sadrži kratak pregled i karakteristiku krpļja kod naroda u severnoj Aziji i u severnoj Americi, gde prevladuju pletene krpļje. Poslednji odeljak je posvećen pitanju o postanku i razvoju krpļja (s. 25—26) i u njemu se iznose razna mišljenja i hipoteze. Tu su izneta razna mišljenja F. Nansena, K. B. Wiklunda i G. Hatta, K. Weule-a, U. T. Sireliusa, ali gđjica ne odabire ni jedno kao svoje. Ističe samo konstataciju da su krpļje bile poznata